

Gennadij Zjuganov

Gennadij Andrejevič Zjuganov (1944), předseda Komunistické strany Ruské federace podává v knize *Rusko a současný svět* (*Россия и современный мир*, 1995) výklad názorů na situaci v Rusku především během let 1985-1995.

Ačkoli s mnoha jeho názory a závěry redakce Délského potápěče zásadně nesouhlasí, považuje tuto knihu za brilantní studii, zejména v popisu procesu tzv. „demokratizace“ bývalého Sovětského svazu, který šel mnohem dále, než jen za změnu politického zřízení, nýbrž ohrožoval samotnou podstatu ruské státnosti, kultury i národa.

Knihu přinášíme v nezkrácené formě, v původním slovenském překladu Ing. Josefa Čorného, CSc., jak ho vydalo nakladatelství NVK International v roce 1996 (ISBN 80-85727-45-5).

„Dnes môžeme s istotou povedať, že myšlienky liberalismu na území Ruska utrpeli priam zdrvivú porážku a zároveň dovedli Rusko do nevídaných pohrôm, tragédií a vo viacerých regiónoch jednoducho do zvejnej genocídy, násilia a vojen.“

Gennadij Zjuganov

Na rázcestí (Namiesto úvodu)

I.

Každý statočný človek vidí, v akej ťažkej situácii sa nachádza naša krajina i naša spoločnosť, ako sme sa priblížili až ku kritickej hranici, a hľadá z nej východisko. Napriek tomu, že kladieme na prvé miesto otázku ideí a koncepcií, ešte sú tu aj hodnoty, ktoré majú trvalý význam pre každého človeka, napríklad kultúra, duchovnosť, ekológia, istota, zdravie, územná celistvosť, možnosť dôstojne, demokraticky medzi sebou komunikovať, a mnohé iné. Dnes môžeme s istotou povedať, že myšlienky liberalismu na území Ruska utrpeli priam zdrvujúcu porážku a zároveň doviedli Rusko do nevídaných pohrôm, tragédií a vo viacerých regiónoch jednoducho do zjevnej genocídy, násilia a vojen.

Úporne a dosť intenzívne sa hľadá východisko z tejto slepej uličky. Náš rozprávkový bohatier Ilja Muromec sa dnes vlastne ocitol na križovatke troch ciest:

Prvá cesta by premenila celú našu krajinu na veľké Čečensko podľa kaukazského variantu. Toto nemôžu akceptovať ani len tí najzúrivejší radikáli.

Druhá cesta by znamenala premenu na veľkú Kolumbiu. Politika by sa dostala do pazúrov mafie a mafia by sa prudko spolitizovala. Konštrukcia takéhoto štátu sa nám už vynára: je to pripravenosť na neobmedzené represie vnútri krajiny a jadrové vydieranie smerom von. Bez akýchkoľvek morálnych zábran.

Treťou cestou je demokratický vývin na základe ruskej štátnosti, vysokej duchovnosti a historických tradícií: kompaktný perspektívny celok zjednocujúci minulosť i súčasnosť.

Významný ruský mysliteľ Ivan Il'in napísal: „Keď uvažujeme o budúcnosti Ruska a chceme jej dať nejakú podobu, musíme vychádzať z našich historických, národných, náboženských, kultúrnych i mocenských základov a zaujmov. S naším celoruským, celonárodným bohatstvom neslobodno kupčiť, ani ho márnотratně rozhadzovať. Neslobodno nikomu a nič v mene Ruska sľubovať. Tu treba myslieť predovšetkým na Rusko. A nezrádzať ho. To ruské pokolenie, ktoré sa zachová inakšie, označia naše dejiny za nemohúcne a zradcovské pokolenie.“

Som presvedčený, že väčšina seriózných občanov našej krajiny si neželá stať sa nemohúcym a tobôž zradcovským pokolením.

V tejto súvislosti dnes nadobúda osobitný význam otázka **vytvorenia zväzku štátno-vlasteneckých síl. Je to dôležité predovšetkým pre pozitívny priebeh volieb na všetkých troch stupňoch: miestnych, parlamentných a prezidentských. Úlohou týchto síl by bolo pripraviť spoločne so širokým okruhom vlastencov jednotný program. Program vyhovujúci celej našej krajine, nášmu ľudu, nášmu mnohonárodnému spoločenstvu a zodpovedajúci jednak záujmom každého občana, ktorý žije spolu snami v jednej krajine, a jednak záujmom všetkých našich susedov.**

II.

Otázky rozvoja Ruska i jeho usporiadania boli vždy stredobodom pozornosti ruského filozofického myslenia, ideového hľadania inteligencie, politických vášní a zápasov. Nevyhnutne a pravidelne sa vynárali najmä v obdobiach tých prelomov a medzníkovnašich dejín, ake nijaká iná krajina nespoznala: v obdobiach, keď po vyvrcholení mocenskej sily a duchovnej čistoty prichádzal štátnopolitický krach a náboženský a morálny úpadok.

Práve vtedy sa naplno aktualizovala spoločenská potreba hľadať a zvoliť si cesty rozvoja, spôsoby a prostriedky na dosiahnutie spoločensky významných cieľov a na plnenie úloh, od ktorých závisí osud krajiny nielen v súčasnosti, ale aj v dohľadnej budúcnosti.

Socializmus v tej podobe, ktorá vznikla na území Ruska, napomáhla jednak uchovať celistvosť štátu, jednak z neho vytvoriť mohutnú veľmoc. Nový sociálnopolitický systém umožnil uskutočniť za historicky krátky čas skvelé premeny v oblasti výroby, vzdelávania, vedy, zdravotníctva, zabezpečenia pracujúcich bytmi, garantovaného odpočinku, užívania kultúrnych hodnôt.

Sformovala sa mohutná armáda, vybavená modernou technikou, dosiahli sa veľké úspechy v zahraničnej politike. Ale ako je známe, ruská forma socializmu zároveň odhalila vážne chyby.

V zásade ich bolo možno odstrániť. Ale v dôsledku viacerých objektívnych a subjektívnych príčin sa tak nestalo.

Na prelome 70.-80. rokov sa už vynárali náznaky stagnácie národného hospodárstva ZSSR. Príčina spočívala v tom, že monopol štátneho vlastníctva (kolchozná forma vlastníctva de facto bola druhom štátneho vlastníctva) sa stal prekážkou v rozvoji spoločnosti, keďže stratil objektívnu potrebu zdokonaľovať výrobu, zavádzať nové technológie, motiváciu práce atď.

Štátne vlastníctvo pomáhalo sformovať tvrdý politický systém do konca 70. rokov, keď pojal do seba KSSZ, orgány sovietskej moci, odbory, ministerstvo obrany, vnútra, zahraničných vecí, priemyselný a agrárny komplex. Na základe jednotnej ideológie fakticky splynula strana so štátom. Takto sa spečatil politicko-riadiaci systém. Jeho hlavnou funkciou sa stala funkcia ochrany pred každým pokusom o zmenu vtedajšieho status-quo.

Snahy o zmenu tohto systému v 60.-70. rokoch sa spájajú s pôsobením takých politických činiteľov, ako bol N.S. Chruščov, A.N. Kosygin a preovšetkým J.V. Andropov. Tieto pokusy, možno s výnimkou A.N. Kosygina, však neprekráčovali rámec existujúcich vzťahov vlastníctva a politickoideologického riadiaceho systému.

Napriek tomu sa postupne akumuloval intelektuálny a materiálny potenciál, ktorý už prekráčoval rámec existujúcej spoločensko-politickej štruktúry. Spoločnosť sa nevyhnutne blížila k tej hranici, za ktorou sa nemožno premene vyhnúť. Kľúčové oblasti všetkých štátno-spoločenských inštitúcií sa ocitli v stave malátnej strpnutosti, ktorý označujeme ako „obdobie stagnácie“. Vo všetkých sférach života krajiny sa prejavoval brzdiaci režim.

Pokusy prekonať tento mechanizmus brzdenia prestavbou za pomoci urýchleného

sociálnoekonomického rozvoja a reformy politického systému nepriniesly očakávané výsledky.

Jedným zo smerov hľadania sa stala takzvaná ideológia obnovy. Vyzdvihnutá priorita všeludských hodnôt poskytla istý podnet na humazáciu ideologickej činnosti, dialektické pochopenie skutočnosti, rozšírila obsah ideového a filozofického hľadania. Lenže predpokladaná vzostupná špirála ideológie na kvalitatívne vyššiu úroveň nenastala. **Všeludské hodnoty, vytrhnuté z reálneho kontextu triednych, národných, informačných a geopolitických záujmov, sa prejavili ako sociálne i politicky rozptýlené a stratili v podstate akékoľvek reálne obrisy.**

Výrazne sa to prejavilo práve v tej sfére, v ktorej sa javili ako nesporné výdobytky prestavby – vo sfére medzinárodných vzťahov. Ich oddideologizovanie sa ukázalo ako veľmi jednostranné: výhody získala iba druhá strana. Nové politické myslenie nám spočiatku zakrylo protirečenie medzi prácou a kapitálom, ale potom sa začalo vzdalovať aj od základných medziimperialistických protirečení. Dialektická jednota zápasu v ideológii a spolupráce v politike sa deformovala a nahradila ju mechanická jednota rôznorodých systémov Západu a Východu.

Pre spoločnosť to malo ďalekosiahle dôsledky. **Tvorcovia ideológie obnovy v skutočnosti kapitulovali pred konkrétnymi hodnotami západného spôsobu života. Bezhlavá obhajoba tohto spôsobu života viedla k tomu, že sa mýtus o rozvinutom socializme zamenil mýtom o rozvinutom kapitalizme.**

Rovnaký dopad malo odideologizovanie vo vnútri krajiny. Pod pláštikom obnovy ideológie zaujala vládnuce postavenie eklektika a populizmus.

Tí filozofi a politológovia, ktorí tvrdia, že pojmy „prestavba“, „urýchlenie“, „ľudský faktor“, „kvalitatívne nový stav spoločnosti“, „socialistická voľba“, ako aj heslo „viac demokracie – viac socializmu“ neboli kategóriami ideológie obnovy, ale ilúziou teoretickej novoty, akousi dymovou clonou v čase ústupu, majú úplnú pravdu. Každý z týchto pojmov stratil svoj konkrétny obsah a podliehal interpretácii jednotlivcov alebo skupín. Podľa toho, ako to komu vyhovovalo.

Od konca roku 1991 sa v dynamike premien uskutočňoval prechod od prestavby v rámci formačných zmien k superradikálnemu zlomu spôsobu života a spôsobu myslenia sformovaného po októbri 1917.

Navrhovaný mechanizmus tohto zlomu vyústil do obrovských katastrof. Jeho štruktúrnymi prvkami sa stal rozpad ZSSR; vznik nezávislých štátov; likvidácia unikátného typu štátnosti a moci – systému sovietskych na všetkých úrovniach; demontáž jednotného národohospodárskeho komplexu, vytváraného desiatročia; všeobecný, v svetovej praxi nevídaný pokles výroby, sprevádzaný rozpadom kedysi úspešných odvetví ekonomiky; sústavné znižovanie životnej úrovne miliónov ľudí popri rapídnom poklese pôrodnosti a raste úmrtnosti, ktoré možno porovnávať s obdobiami ukrutných vojen; premena spoločnosti na rozpliznutú, sociálne

nevýraznú masu, prudko opúšťajúcu svojský systém hodnôt a ideálov; vznik mafiózne skorumpovanej vrstvy; nevídané besnenie zločinnosti a korupcie, ukazovatele, za akých Rusko, ak sa neprijmú naliehavé opatrenia, dokáže dobehnúť, ba aj predbehnúť mnohé štáty; ohrozenie samotnej existencie kedysi poprednej vedy a systému vzdelávania, samotnej kultúry ako materiálneho a duchovného životného prostredia človeka.

V tejto súvislosti sa nevyhnutne vynorili pre nás všetkých osudové otázky: čo sa deje s Ruskom v posledných 8 - 10 rokoch? Aké su skutočné, negalšované príčiny dnešného chaosu v Rusku, jeho hlavné hybné sily, ciele a prostriedky, vykonávatelia a vodcovia? Akú máme reálnu perspektívu? Čo je potrebné urobiť, aby sa konečne dostala situácia pod kontrolu? Aké je východisko z tejto našej politickej, hospodárskej a ideologickej slepej uličky? Aká je cena onej mýtckej „slobody“, ľahkovernosti, bezstarostnosti, nerozvážnosti miliónov na jednej strane, zrady, túžby po moci, rafinovanosti a zloby jednotlivcov na strane druhej?

Problém miesta a úlohy Ruska nadobudol v zmenenej geopolitickej situácii inú polohu. Po zániku viacpólového mechanizmu regulovania medzinárodnej situácie, pri ktorom sa brali do úvahy predovšetkým vzájomné vzťahy medzi ZSSR a USA, nastalo na našej planéte úplne nové rozloženie síl:

USA, západná Európa, do ktorej sa čiastočne vtesnalo zjednotené Nemecko, Rusko, ktoré napriek svojej celkovej vnútornej labiliti a oslabenosti by zatiaľ bolo predčasné odpisovať ako veľmoc, miliardová Čína, Japonsko, na obzore India, a napokon „vynárajúca sa“ Brazília. Pod vplyvom nového rozloženia síl sa nevyhnutne zjednotí arabský Východ. V geopolitike teda máme rovnicu nie s dvoma, ako predtým, ale sviacerými neznámymi. Vyvážiť všetky tieto záujmy je veľmi, veľmi zložitú. **Spolu svážnymi zmenami v politickej, ekonomickej a vojenskej parite sa život na našej planéte čoraz väčší komplikuje, neustále sa každým rokom zostrujú globálne civilizačné problémy: surovinová a energetická kríza, radiačné a elektromagnetické znečisťovanie Zeme, ničenie ozónovej vrstvy, zhoršovanie ekologickej situácie, vznik a šírenie epidémií nových chorôb, nebezpečné tendencie rastu regionálnych a medzinárodných konfliktov, prehlbovanie a rozširovanie amorálnosti, propaganda kultu násilia a podobne.**

Už sa nielen Ruska a bývalé republiky ZSSR, ale celá planéta Zem ocitla pred voľbou spoločnej filozofie prežitia.

III.

Úloha aj miesto Ruska v svetovom spoločenstve, osobitne po podpísaní dohody v Belovežskej Pušči (december 1991), poukazuje na to, že rozpracovanie civilizačných a geopolitických prístupov sa stáva mimoriadne naliehavou otázkou.

Touto problematikou sa zaoberali naši vedci na rozhraní 60,-70, rokov, keď sa riešila otázka vojensko-strategickej parity medzi ZSSR a USA. Osobitnú popularitu však nadobudla v období prestavby. Napriek viacerým zásadným výhradám sa konečne uznalo, že socializmus ako svetová sústava má svoju úlohu nielen ako jadro svetového revolučného procesu, ale aj ako

geopolitická štruktúra disponujúca celým komplexom nesporných civilizačných príznakov. **Okrem toho má naša krajina na tejto planéte svoje osobitné záujmy, podmienené jej miestom a významom pri rozvoji ľudstva.**

Teoretické hľadanie civilizačných a geopolitických riešení skomplikovali mnohé ďalšie okolnosti. Neuznávali sa napríklad žiadne javy, obzvlášť pri hodnotení premien v duchovnom živote a v národnostných vzťahoch, ktoré sa nevošli do zjednodušeného, z vulgarizovaného chápania marxistickej teórie spoločensko-ekonomických formácií, a v období prestavby toto hľadanie komplikovali a spochybňovali úsilia „architektov“ a „stavbyvedúcich“ pri zdôvodňovaní nového politického myslenia.

Mimochodom, podobné omyly sa prejavujú aj teraz pri rozpracúvaní zahraničnopolitického kurzu Ruska.

Ak sa nám podarí prekonať tieto a podobné, predovšetkým umelé problémy, pomôže nám to vrátiť sa a pochopiť skúsenosti historického Ruska, ktoré stojí na čiare európskeho a ázijskeho typu civilizácie, prirodzeného jadra eurázijstva, javu v mnohom unikátneho, ale nedoceňovaného práve z hľadiskajeho sociálnopolitickej povahy. Takýto ucelený obraz objektívnych tendencií a mechanizmov sociálnopolitických zmien v súčasnej ruskej spoločnosti sa iba tvorí. Napokon sa v štádiu formovania nachádza i filozofia politiky dnešných čias. V tejto filozofii prevládajú nosné svetonázorové konštrukcie, ako je:

- *zakotvenie pluralizmu v metodológii poznania;*
- *uznanie rovnoprávnosti rozličných ideovo-politických učení a doktrín, pochopiteľne, pokiaľ si nevytyčujú mizantropické a antihumánne ciele;*
- *priorita tolerancie pred konfrontáciou pri porovnávaní rôznych hoci aj diametrálne odlišných názorov;*
- *ochota prijímať najhodnotnejšie, z hľadiska analytickej hĺbky a argumentácií perspektívy spoločenského rozvoja, filozoficko-politologické inovácie – tak ateistické, ako aj náboženské.*

Práve tieto komponenty najviac zodpovedajú aktuálnym potrebám vytvoriť novú kvalitu ľudskej civilizácie a ako dôsledok – duchovne si osvojiť skutočnosť. Takisto umožňujú s maximálnou dokonalosťou vypracovať spôsob, ako riešiť hlavnú strategickú úlohu dlhodobého prežitia Ruska: vytvoriť konštruktívny svetonázor a duchovné zdravie národa.

Dnešok si naliehavo žiada efektívnu, požadavkám súčasnosti vyhovujúcu „ideologiu vlastenectva“. Vlastenectvo sa môže stať nielen spoľahlivým svetonázorovým základom fungovania štátnych mechanizmov ruského štátu, ale môže vytvoriť aj teoretické a filozofické predpoklady pre formovanie Ruska ako mohutného alternatívneho centra celosvetového vplyvu, schpného presadzovať spravodlivosť a vládu ľudu, sociálne, kultúrne a ekonomické zásady „kontinentálnej“ (ako protiváhu „mondialnej“) línie rozvoja súčasnej ľudskej civilizácie.